

Nr 37

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av motioner angående poströstning för sjuka m. fl.

I de likalydande motionerna nr 469 i första kammaren av herrar *Ernulf* och *Tistad* samt nr 599 i andra kammaren av herr *Nyberg* hemställs, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning och förslag rörande möjlighet att poströsta med sådan valsedelsförsändelse som må begagnas av sjuka, invalider och åldringar». — Texten är tryckt i *första* kammaren.

Gällande bestämmelser

Enligt 24 § riksdagsordningen må rösträtt vid andrakammarval ej utövas av annan valberättigad än den som på sätt i vallagen sägs vid valförrättning inställer sig personligen. Dock må i vallagen bestämmas, *att* valberättigad som till följd av vistelse utom riket eller yrkes- eller tjänsteförpliktelse är förhindrad att iakttaga sådan inställelse må före valet avgiva valsedel, *att* make må avgiva valsedel genom andra maken *samt att* valberättigad som till följd av sjukdom, lyte, vanförhet eller hög ålder är oförmögen att iakttaga sådan inställelse må avgiva valsedel genom annan person.

Undantaget från personlig inställelse för sjuka m. fl. infördes genom grundlagsändring år 1965. I samband härmed gavs utförliga bestämmelser i ämnet i lagen om val till riksdagen (ValL §§ 62, 63 och 64), varjämte motsvarande ändringar vidtogs i kommunala vallagen (KVL §§ 29 och 30). Enligt nämnda lagrum äger väljare, som till följd av sjukdom, lyte, vanförhet eller hög ålder är oförmögen att inställa sig vid valförrättningen för det valdistrikt där han är upptagen i röstlängden, rätt att begagna valsedelsförsändelse. Denna skall anordnas på väsentligen samma sätt som äktamakeförsändelse med följande avvikelser. På ytterkuvertet skall väljaren teckna förklaring på heder och samvete, att han på sätt nyss sagts varit förhindrad att inställa sig i vallokalen och att försändelsen anordnats på föreskrivet sätt. Två personer (röstavlämnare och vittne), båda 18 år fyllda, skall närvara då försändelsen anordnas. Den ene skall vara barn eller barnbarn till väljaren eller dennes fader, moder eller syskon eller hans vårdare. Denne person åligger att avlämna försändelsen i vallokalen.

Såsom vittne får ej tagas väljarens make eller barn till väljaren eller hans make. Både avlämnaren och vittnet skall på ytterkuvertet intyga, med angivande av dag och ort för intygets utfärdande, att väljaren egenhändigt undertecknat förklaringen och att något förhållande som strider mot denna inte är känt för dem.

Bestämmelser om poströstning, motsvarande sådana som för äkta make upptagits i 74 § Vall och 39 § KVL, har inte införts beträffande valsedelsförsändelse av här avsett slag.

Historik

Frågan om underlättande av valdeltagandet för sjuka eller eljest handikappade personer har vid ett flertal tillfällen varit föremål för reformkrav och utredningar. Redan i 1903 års *betänkande* med förslag till proportionellt valsätt vid val till andra kammaren uppmärksammade de kommitterade (s. 123), att en valman på grund av kroppsligt fel kan vara oförmögen att utföra skilda i valhandlingen ingående moment. De föreslog att sådan väljare skulle medges att anlita biträde vid röstningen. Förslaget upptogs i 50 § 1909 års Vall och överfördes till 1920 års Vall (numera 61 § tredje stycket).

Motioner i syfte att bereda möjlighet för bl. a. sjuka väljare att utöva rösträtt utan personlig inställelse har väckts vid ett flertal riksdagar. Frågan har också vid olika tillfällen behandlats av sakkunniga. 1944 års *vallags-sakkunniga* (SOU 1945:64 s. 34 ff.) föreslog att tillfälliga postanstalter skulle inrättas vid större sjukvårdsinrättningar för patienternas rösträttsutövning. De fann emellertid allvarliga betäckligheter möta, framför allt med hänsyn till valsäkerheten, mot införande av en särskild röstningsmetod för sjuka personer i allmänhet. De hade undersökt ett system med valsedelsförsändelse i huvudsaklig överensstämmelse med vad som gällde för äktamakeröstning. De påpekade emellertid risken för obehörig påverkan av sjuka väljare och betonade svårigheterna att på ett lämpligt sätt avgränsa den krets av personer, som skulle kunna ifrågakomma som intygsgivare beträffande sjukdomshindret och tillvägagångssättet vid försändelsens iordningsställande. Poströstning på sjukvårdsanstalt genomfördes år 1948. 1955 års *valutredning* framlade tre olika förslag i ämnet. I en promemoria år 1958 förordade den vissa åtgärder, syftande till att ifrågavarande väljare inte skulle behöva förflytta sig in i vallokalen utan skulle få möjlighet att avlämna valsedel utanför denna. I ett betänkande år 1961 (SOU 1961:20) framlade utredningen två alternativa principförslag, det ena innebärande ett system med ambulerande röstmottagare, det andra ett system med valsedelsförsändelse. Efter remissbehandling av detta betänkande avgav utredningen sitt slutbetänkande år 1963 (SOU 1963:54), vari utredningen stannade för alternativet med valsedelsförsändelse. Detta föreslogs som en

påbyggnad på det redan förefintliga institutet valedelsförsändelse i så nära anslutning som möjligt till systemet med äktamakeförsändelse. Endast sådana avvikelser borde stadgas, som var direkt motiverade av att det gällde en alldeles speciell grupp väljare eller som betingades av valsäkerhetsskäl. Utredningen föreslog inte möjlighet till poströstning med nu avsedd valedelsförsändelse.

Förslag till de nu gällande bestämmelserna om valedelsförsändelse för sjuka m. fl. framlades i proposition (nr 106) till 1965 års riksdag. I följdmotioner hemställdes att poströstning skulle få ske även med den nya typen av valedelsförsändelse. På denna punkt hade departementschefen anslutit sig till utredningens mening. Han yttrade, att ett införande av en sådan ordning säkerligen skulle komplicera det rådande systemet för poströstning och ansåg sig inte böra förorda sådan möjlighet utan närmare erfarenheter av de nya reglernas tillämpning. Konstitutionsutskottet avstyrkte i sitt utlåtande (nr 40) bifall till motionerna, vilka avslogs av riksdagen. Utskottet framhöll emellertid angelägenheten av att erfarenheterna av det nya institutets tillämpning vid kommande val blev föremål för noggrann uppmärksamhet samt yttrade vidare:

Skulle dessa bli mindre gynnsamma än utskottet ansett sig kunna förutsätta, måste en åtstramning av regelsystemet övervägas. Befinnes åter detta fungera på så tillfredsställande sätt, som det långvariga och ingående utredningsarbetet gett anledning förvänta, bör i stället kunna prövas, om den berörda väljarkategoriens rösträttsutövning bör ytterligare underlättas, i första hand genom att möjlighet öppnas även för poströstning med sådan valedelsförsändelse som här avses.

I detta sammanhang bör erinras om vissa regler om röstning genom äkta make. Vid röstavgivning enligt 62 § ValL vid valförrättning fordras det inte att den make som inger valedel är röstberättigad. Vid avlämnande av äktamakeförsändelse inför röstmottagare (inom riket på postanstalt och utom riket på svensk representation eller svenskt fartyg) fordras däremot att den make, som överlämnar försändelsen från andra maken, samtidigt själv röstar inför röstmottagaren. I en motion år 1962 hemställdes att nämnda krav skulle slopas. I sitt utlåtande (nr 13) uttalade konstitutionsutskottet, att sådana skäl anförts att frågan borde närmare övervägas. Valutredningen upptog frågan i sitt slutbetänkande. Den anförde där, att de anordningar, som från kontrollsynpunkt erfordras för att införa de vidgade möjligheterna att rösta genom make på postanstalt, beskickning, konsulat eller fartyg, skulle komma att i hög grad komplicera regelsystemet för den särskilda röstningsformen. Den ansåg sig därför inte bör lägga fram förslag om den ifrågasatta ändringen.

Aktuella utredningar

1965 års valtekniska utredning har i sitt andra betänkande (SOU 1967:27) framlagt förslag om s. k. förtidsröstning med målsättning bl. a., att den

preliminära röstsammanräkningen skall omfatta även de röster som avges inför röstmottagare (poströsterna). Enligt förslaget skall röstavgivning inför särskilda röstmottagare inte ske på valdagarna (valdagen) utan skall förläggas till tiden före valet. Utredningen berör även röstning med valsedelsförsändelser och anför härom (s. 139):

Huruvida även tillämpningsområdet för den senast införda, särskilt för sjuka avsedda typen av valsedelsförsändelse bör så utvidgas, att förtidsröstning med sådan försändelse blir möjlig, är mera tveksamt. Vid post-röstning genom äkta make krävs, som nämnts, att den make som avlämnar valsedeln är berättigad att poströsta. Huruvida den på vars vägnar röstningen sker, har rätt att rösta i sådan ordning är däremot likgiltigt. För att förtidsröstning med valsedelsförsändelse genom anförvant och därmed jämställda personer skall få någon praktisk betydelse, torde det emellertid inte vara möjligt att upprätthålla kravet att den som avlämnar valsedeln själv skall vara berättigad att förtidsrösta. I stället torde frågan om förtidsröstning skall få ske böra anknytas till om den, vars valsedel skall avlämnas på detta sätt, har rätt att begagna utvägen att förtidsrösta. Utredningen föreslår nu att alla de, som till följd av vård på sjukhus hindras att rösta på valdagarna, skall vara berättigade att förtidsrösta. Under inga förhållanden kan därför en lösning av frågan för de sjukas vidkommande ske med tillämpning av samma regler som nu gäller för äktamakeröstning på postanstalt. Beaktas här vidare att de avsedda reglerna om valsedelsförsändelse från sjuka och likställda kommit till användning vid endast ett valtillfälle. Det är ännu inte närmare känt i vilken omfattning den nya möjligheten använts eller vilka erfarenheter som därvid gjorts.

Utredningen finner sig, på det begränsade material som erfarenheterna från ett enda val gett, inte böra göra några mera bestämda uttalanden och anser det mindre välbetänkt att nu genomföra den ifrågasatta utvidgningen av institutets tillämpning. Risken för att det av utredningen föreslagna röstavgivningssystemet skulle komma att kompliceras framhålls också.

Grundlagberedningen har i sitt betänkande Partiell författningsreform (SOU 1967: 26) framlagt förslag till väsentliga ändringar i valsystemet, omfattande bl. a. ny valmetod. En fullständig översyn av vallagen kommer att ske i anslutning till en allmän författningsrevision. Härom anför beredningen (s. 139):

Enligt beredningens uppfattning bör en fullständig överarbetning av valagstiftningen ske med anledning av det reformerade kammar- och valsystemet. Övearbetningen bör emellertid anstå till den totala författningsrevisionen. Den valtekniska utredningen och beredningen har därför i samråd stannat för att göra de ändringar i valagstiftningen, som blir nödvändiga på grund av den partiella författningsreformen, inom ramen för gällande vallagar. I samband med den fullständiga överarbetningen av valagstiftningen blir det tillfälle att överväga bl. a. vilka åtgärder som skulle kunna vidtas för att förstärka personmomentet i valen.

Båda betänkandena är efter avslutad remissbehandling föremål för beredning inom justitiedepartementet med sikte på proposition till nästa års riksdag.

Motionerna

Motionärerna erinrar om utskottets uttalande i 1965 års utlåtande om ytterligare underlättande av rösträttsutövningen för den berörda väljarkategorin. Den anför att det nya systemet torde ha fungerat tillfredsställande och att någon kritik inte framkommit. Det finns enligt motionärernas mening anledning att nu ta upp till prövning, om inte poströstning bör kunna ske med ifrågavarande typ av valsedelsförsändelser. Någon minskning av valsäkerheten skulle svårligen kunna orsakas härav. Betydande garantier har, anför det, inbyggts i lagreglerna för att trygga valsäkerheten främst genom föreskrifterna om två skilda vittnen med särskilda kvalifikationer och om försäkran på heder och samvete.

Utskottet

Då reglerna om rätt för gamla, sjuka och invalider att rösta med valsedelsförsändelse antogs 1965, infördes inte rätt att poströsta med sådan försändelse. De minskade möjligheter till kontroll genom personkännedom, som skulle följa därav, ansågs inge betänkligheter från valsäkerhetssynpunkt. Utskottet uttalade emellertid särskilt, att de nya reglernas tillämpning vid kommande val bör bli föremål för noggrann uppmärksamhet och att åtgärder för att ytterligare underlätta den berörda väljarkategoriens rösträttsutövning, främst genom öppnande av möjlighet att poströsta med valsedelsförsändelse, bör kunna prövas om erfarenheterna blir gynnsamma.

Utskottet kan sålunda instämma i de nu föreliggande motionernas syfte och allmänna synpunkter. Likafullt finner sig utskottet inte kunna tillstyrka ett sådant initiativ från riksdagens sida, som motionärerna åsyftar. De utredningar, som just genomförts eller pågår på valrättens område, bör beaktas. Frågan om poströstning med sådana valsedelsförsändelser som här avses har nyligen övervägts av 1965 års valtekniska utredning. Denna har framhållit, att gällande regler endast tillämpats i ett val och att närmare kännedom saknas om erfarenheterna därifrån. I detta läge har utredningen funnit det mindre välbetänkt att medge poströstning. Beaktas bör också att en fullständig översyn av vallagstiftningen kommer att genomföras av grundlagberedningen i samband med dess arbete på en total författningsreform. Det kan förutsättas att den genom motionerna aktualiserade frågan kommer att upptas av beredningen med beaktande av de synpunkter som anförts, utan något riksdagens initiativ.

Utskottet hemställer sålunda,

att motionerna I: 469 och II: 599 måtte anses besvarade
med vad utskottet ovan anført.

Stockholm den 18 oktober 1967

På konstitutionsutskottets vägnar:

GEORG PETTERSSON

Närvarande:

från f ö r s t a kammaren: herrar Georg Pettersson, Torsten Andersson*,
Damström, Erik Olsson, Sveningsson, Dahl*, Sörenson, Dahlberg, Tistad
och Svenungsson; samt

från a n d r a kammaren: herrar Adamsson, Nilsson i Östersund, Hen-
ningsson, fru Thunvall, herrar Johansson i Trollhättan, Hamrin i Jön-
köping*, Werbro, Boo, Werner* och Lindberg*.

* Ej närvarande vid justeringen.